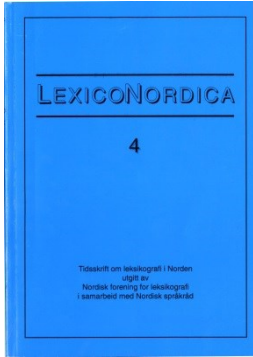


LexicoNordica

Forfatter:	John Ole Askedal	
Anmeldt værk:	Hans-Peder Kromann og Anne Lise Kjær. 1995. <i>Von der Allgegenwart der Lexikologie. Kontrastive Lexikologie als Vorstufe zur zweisprachigen Lexikographie. Akten des internationalen Werkstattgesprächs zur kontrastiven Lexikologie 29.-30.10.1994 in Kopenhagen</i> . Tübingen: Max Niemeyer.	
Kilde:	LexicoNordica 4, 1997, s. 157-162	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

John Ole Askedal

Hans-Peder Kromann † und Anne Lise Kjær (Hg.): *Von der Allgegenwart der Lexikologie. Kontrastive Lexikologie als Vorstufe zur zweisprachigen Lexikographie. Akten des internationalen Werkstattgesprächs zur kontrastiven Lexikologie 29.–30.10.1994 in Kopenhagen*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag 1995 (Lexikographica, Series Maior: Supplementbände zum Internationalen Jahrbuch für Lexikographie, 66). viii + 131 s.

1. Som angitt i bokens undertittel er det samlende hovedtema for artiklene i denne boken forholdet mellom leksikologi og leksikografi. To synspunkter er i den sammenheng fremherskende: for det første leksikologiens status som grunnlagsdisiplin for leksikografien, og dernest betydningen av en bevisst kontrastiv tilnærming. En naturlig konsekvens av dette er at et flertall av artiklene har et eksplisitt onomasiologisk utgangspunkt.

2. Peter Rolf Lutzeiers bidrag "Es lohnt sich – Kontrastive Lexikologie Deutsch/Englisch im Bereich 'Einkünfte'" (s. 7–18) innledes av prinsipielle betraktninger om leksikologi vs. leksikografi og om leksikologiens forhold til andre lingvistiske disipliner (fra fonologi til klinisk lingvistik). Forf.s hovedanliggende er en kontrastiv-leksikologisk analyse av det semantiske felt 'inntekter' i moderne tysk og (britisk) engelsk som et bidrag til en "Kultursemantik der jeweiligen Sprachen" (s. 17) Analysen omfatter i alt 54 engelske og 56 tyske leksemer. Den er primært synkron, men tar i en viss utstrekning også hensyn til historiske forhold. Det gis en oppstilling av semantiske faktorer som delvis gjelder for begge språk, og delvis bare er relevante i ett av språkene: inntektenes (u)regelmessighet, eventuell betydning av gjenydelse, relevante yrkesgrupper (av marginal betydning i engelsk), også særlige pensjonistgrupper (ikke relevant i engelsk), inntektenes beregningsgrunnlag (uten betydning i tysk) og mottager (s. 15). Det fremlegges likevel ingen streng strukturalistisk semantisk feltanalyse. Forf. taler gjennomgående om to semantiske felter, et tysk og et engelsk. Det er ikke selvsagt ut fra artikkelens almene onomasiologiske orientering, men kan vel sees i sammenheng med at forf. i sin kontrastive analyse av to språk opererer med enkeltspråklige semantiske faktorer i tillegg til de felles, interlingvalt relevante.

Hovedtesen i Franz Josef Hausmanns bidrag (s. 19–23) kommer til uttrykk i tittelen "Von der Unmöglichkeit der Kontrastiven Lexikolo-

gie" og er konsist formulert i hans abstract: "Im Wortgebrauch überwiegt die Bindung über die Freiheit, das Syntagmatische über das Paradigmatische, die Idiomatik über die Kompositionalität. Deshalb ist kontrastive Wörterbuchbetrachtung [sic] nur in kleinen Bereichen der Sprache möglich. Darüberhinaus wird sie zur kontrastiven Phraseologie und Textologie." Hausmann maner altså til nærmest pessimistisk nøkternhet når det gjelder den kontrastive leksikologis og leksikografis muligheter – artikkelen skal være et bidrag til faglig "desillusjonering" (s. 19). Dog er ikke alle Hausmanns velformulerte setninger like overbevisende. Artikkelen inneholder en rekke programmatisk krav som vanskelig kan sies å være forenet til et enhetlig arbeidsprogram eller en enhetlig teori.. Skulle man f.eks. ta på alvor Hausmanns krav om at "Kontrastive Lexikologie [...] mit dem Sammeln von Kollokationen anfangen [sollte]" (s. 22), ville man miste av syne det for kontrastiv grammatikk og leksikologi viktige skille mellom vide og snevre semantiske seleksjonsregler (jf. Hawkins 1986: 57–61 og Hans-Peder Kromanns bidrag s. 116–117). Det er heller ikke innlysende hvordan dette kravet lar seg forene med Hausmanns ønske om en tekstologisk basert leksikologi. I "Thesen zur Desillusionierung" forutsettes videre en omfattende semantisk faktorbeskrivelse ("Merkmalsbeschreibung"), som "[die] Definitionen in den Wörterbüchern" bare er begynnelsen til (s. 19), men som man dessverre ikke får vite noe mere om.

Iwar Werlens bidrag "Kontrastive Lexikologie: Tagalog – Deutsch" (s. 24–38) gir en metodisk videreførende, typologisk interessant kontrastiv beskrivelse av på den ene siden tysk som språk med fast ordklassetilordning av leksemer, og på den annen side tagalog som et språk med "begrepsord" uten slik fast ordklassetilordning. En rekke tagalisk/engelske og tagalisk/tyske ordlister og ordbøker underkastes en kritisk kontrastiv vurdering. Werlen gir en plausibel begrunnelse for å lemmatisere tagaliske begrepsord etter et "Nest"-prinsipp. I sammenheng med Werlens anbefalinger melder vel det empiriske spørsmål seg hvorvidt enkelte i og for seg ordklasseindifferente begrepsord i tagalog tenderer i retning av å fungere som ekvivalenter til fortrinnsvis tyske verb, substantiver eller adjektiver, og hvilke konsekvenser slike leksemspesifikke ekvivaleringstendenser eventuelt bør ha for mikrostrukturen til de enkelte begrepsord-lemmata.

Anne Lise Kjær hevder i "Vergleich von Unvergleichbarem. Zur kontrastiven Analyse unbestimmter Rechtsbegriffe" (s. 39–54) at juridisk terminologi ikke egner seg for en kontrastiv-leksikologisk analyse på samme måte som almenordforrådet. Hun viser til at juridisk terminologi har en instrumental handlingsfunksjon innenfor rammen av en nasjonal eller internasjonal rettsorden, at den stadig tolkes og presiseres og forandrer innhold gjennom domsavsigelser. Juridisk språk

er derfor etter forf.s mening på en annen måte enn almenspråket preget av en dynamisk "Unbestimmtheit" og pragmatisk tillempeighet. Interessant er forf.s anbefaling at juridiske tekster bør oversettes forskjellig alt etter sin tekstfunksjon. Uttrykksmåten i målspråket bør rette seg etter utgangsspråket ved oversettelse av juridiske tekster med en metaspråklig funksjon, dvs. tekster som f.eks. skal tjene til å kommentere eller å informere om et annet nasjonalstatlig og -språklig rettssystem. Det samme gjelder tekster hvor rettssystemet er det samme, men språkformen forskjellig (jf. EU-lovtekster). Derimot må man orientere seg etter den målspråklige uttrykksmåte når oversettelsen innebærer et skifte av både språk og rettssystem, dvs. når hensikten er å skape et innenfor en annen rettsorden gyldig dokument. (s. 52 f.). Forf.s interessante teser hadde fortjent å bli illustrert og overprøvet med basis i et større materiale enn det som her presenteres.

Heribert Picht gir en konsis og velstrukturert oversikt over aspekter av "Wissensordnung und Wissensrepräsentation in der Terminologie" (s. 57–66), som logisk vs. ontologisk begrepssystematisering, begrepssystemers omfang, begrepsmessige makrostrukturer, hovedtyper av begrepsrepresentasjon (definisjoner, forklaringer). osv. Artikkelen lider i noen grad under mangel på konkretisering. Man savner dessuten en eksplisitt omtale av hvilken relevans terminologilæren som en særlig gren av leksikologien har for fag- og/eller almenspråklig leksikografi.

I "Phraseologische Äquivalenz und Differenz am Beispiel deutscher, englischer und finnischer Verbidiome" (s. 67–90) undersøker Jarmo og Briitta Korhonen denotativt likeverdige verbuttrykk fra tre språk. Utgangspunkt for utvalget av de i alt 340 denotasjonsmulighetene er at minst ett av språkene har et idiomatisk uttrykk. Uttrykkene undersøkes med henblikk på leksikalsk, grammatisk og/eller pragmatisk konvergens (total eller partiell ekvivalens) eller divergens (partiell eller total differens) og sammenfattes på dette grunnlag i 20 undergrupper. Undersøkelsen er særdeles grundig og nøyaktig utført og gir bl.a. det interessante resultat at tysk og finsk er de to av de tre språk som står hverandre nærmest med henblikk på verbidiomer. Det kan likevel være grunn til å sette et spørsmålstegn ved deler av undersøkelsens metodologiske grunnlag: Det er for denne resensent ikke innlysende klart hva som menes med "kleinere syntaktische Unterschiede" (s. 69) når det dreier seg om tre typologisk såvidt forskjellige språk som tysk, engelsk og finsk. Beleggmaterialet er tatt fra ordbøker. Forf. går likevel ikke inn på hvorvidt eller på hvilken måte den presenterte analysemodell kan tenkes anvendt i forbindelse med ett-, to- eller trespråklige fraseologiordbøker.

Knud Troels Thomsens bidrag "Zur Gültigkeit lexikologischer Untersuchungen" (s. 91–101) er egentlig en samling småstudier om

emner fra dansk-tysk kontrastiv grammatikk. Forf. går først inn på hva slags verbstammer adjektivsuffiksene ty. *-bar*/da. *-bar*, ty. *-lich*/da. *-lig* forbindes med. I neste avsnitt, "Grenzziehung zwischen Lexikologie und Grammatik", gis med utgangspunkt i en semantisk-syntaktisk analyse av *lösbar* og *löslich* anbefalinger om leksikografisk beskrivelse av ty. modal-passiviske verbaladjektiver på *-bar* og *-lich*. I tredje avsnitt dreier det seg om den da. såkalte "substantiverte infinitiv" på *-en* (som ikke er noen dansk infinitivendelse) i sammenligning med syntaktisk ikke direkte tilsvarende tyske nominaliseringer av verbs infinitivform. Forf. innleder også til en problematisering av den tradisjonelle "ordklasse" artikkel i dansk og legger her frem et interessant forslag om å skjelne mellom en \pm "Bekanntheit"-determinator, realisert ved suffiks eller \emptyset , på den ene siden, og en pronominalt realisert \pm "Bestimmtheit"-determinator på den annen side. Dessverre er skjemaet på s. 98 ikke fullt forståelig som sammenfatning av de dansk-tyske forskjeller. Til slutt kritiserer forf. definisjonene av *Konjunktion* og *Präposition* i den store seksbinds Duden-ordboken (1976/81) og i *Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache* (1967/77). Thomsen har ikke klart å formidle til undertegnede noen klar forståelse av hvilken relevans hans kontrastiv-grammatiske studier har i forhold til, eller for forholdet mellom, leksikologi og leksikografi.

Gisela Harras' bidrag "Eine Möglichkeit der kontrastiven Analyse von Kommunikationsverben" (s. 102–113) er et teoretisk ambisiøst forsøk på å utarbeide en "sprachunabhängige Basis [...] zur Beschreibung von Sprechaktverben für jede beliebige Sprache". Forf. benytter innledningsvis anledningen til å presentere et par ikke helt vellykkede terminologiske nyskapninger: *allgemeiner Rekursituationstyp* er neppe fullt ut forståelig uten den nokså vidløftige forklaringen "Typ von Situation mit seinen standardmäßigen Situationsrollen – einem Sprecher, einem Hörer, einem Äußerungsprodukt sowie einer komplexen kommunikativen Einstellung des Sprechers – [...] ein konzeptuelles Setting, das konstitutiv ist für die Verwendungsmöglichkeiten der betreffenden Prädikate in einer beliebigen Sprache" (s. 102). Nokså uheldig er vel også *Interaktionswelt des Sprechers* som sammenfattende betegnelse for "die **propositionale Einstellung** so wie die Eigenschaft der **intentionalen Einstellung** oder Sprecherabsicht und weitere situative Bedingungen aus der Sicht des Sprechers" (s. 103; forf.s fremhevelser); i denne definisjonen nevnes nettopp ikke den hørende, som unektelig er nokså vesentlig for at det kan komme istand interaksjon. Språkhandlingsverb analyseres som leksikaliseringer av komplekse logisk-semantiske predikater, men ikke alle enkeltheter ved analysene er like overbevisende. Når *beurteilen* analyseres som "S findet: P" og *ablehnen* som "S findet: nicht P", så gir

det et uberettiget inntrykk av semantisk komplementaritet mellom disse to verbene. Ved det voluntative komplekse predikat "S will nicht: nicht P" gis intet eksempel, men her kunne vel *fordern* eller *verlangen* anføres. Det er vel rett og slett feilaktig å analysere *behaupten* som "Interaktionswelt "-predikat "H hält nicht für wahr: P". Samme komplekse predikat anføres også til eksplisering av *lügen*, hvor imidlertid den talendes intensjon er vel så viktig som den hørendes resepsjon. – Mer givende enn disse til dels noe tvilsomme teoretiske utlegninger er Harras' to korte analysestudier. I kortfattet form beskriver forf. for det første systematiske "lexikalische Lücken" ved tyske kommunikasjonsverb, og kaster derved nytt lys over dette semantiske subsystemet. For det annet sammenlignes på en instruktiv måte tyske og engelske verb for 'å lyve'. Her bør det vel tilføyes at mangfoldet av tyske leksikaliseringer, sammenlignet med det beskjedne antall engelske, i første rekke kommer istand gjennom produktive tyske orddannelsesmønstre som ikke har noen parallell i engelsk (jf. om en tilsvarende tysk-dansk problematikk Hans-Peder Kromanns bidrag s. 120–123). Til tross for enkelte svakheter gir imidlertid Generelt gir Gisela Harras utvilsomt et interessant bidrag til belysning av relasjoner mellom orddannelse, pragmatikk og leksikologi som bakgrunn og oppgave for den intra- og interlingvale leksikografi.

Bokens siste bidrag er Hans-Peder Kromanns "Von den Möglichkeiten einer kontrastiven Optik und Mikroskopie in der Lexikologie" (s. 114–126). Det teoretiske grunnlag er i mangt og meget sammenlignbart med det man finner hos Gisela Harras; det er snakk om en "äquivalenter Situationstyp in beiden Ländern", som i tilknytning til et grunnbegrep i kontrastiv grammatikk omtales som "soziokulturelles Tertium Comparationis" (s. 115). Til forskjell fra Gisela Harras plederer imidlertid Kromann for at den "kontrastive Optik" forplikter leksikologen/leksikografen til å ta som sentralt utgangspunkt ett av de to språk som sammenlignes. Dette synspunkt kan man ha teoretiske betenkeligheter med, men det tilsvarer antagelig langt på vei de krav den kontrastivt arbeidende leksikolog/leksikograf stilles overfor i praksis. Kromann illustrerer sitt teoretiske program med velvalgte eksempler fra dansk og tysk fotballspråk, forsikringsterminologi og ord som betegner jødiske forhold.

3. Bokens medutgiver Hans-Peder Kromann gikk tragisk tidlig bort den 9.1.1995. Han var initiativtaker til og hovedansvarlig organisator for den konferanse – "Kopenhagener Werkstattgespräch zur kontrastiven Lexikologie" – som er utgangspunktet for den foreliggende bok. Boken gjenspeiler den rikdom på teoretiske og praktiske perspektiver som kjennetegnet Hans-Peder Kromann, og er samtidig et minnesmerke over

hans allsidige og på nordisk og internasjonalt nivå betydningsfulle virke som germanist og lingvist, slik dette også dokumenteres gjennom Franz-Josef Hausmanns nekrolog (s. vii–viii), og fortegnelsen over Kromanns publikasjoner i utvalg (s. 127–130).

Litteratur

Hawkins, John A., 1986: *A Comparative Typology of English and German. Unifying the Contrasts*. London - Sydney: Croom Helm.